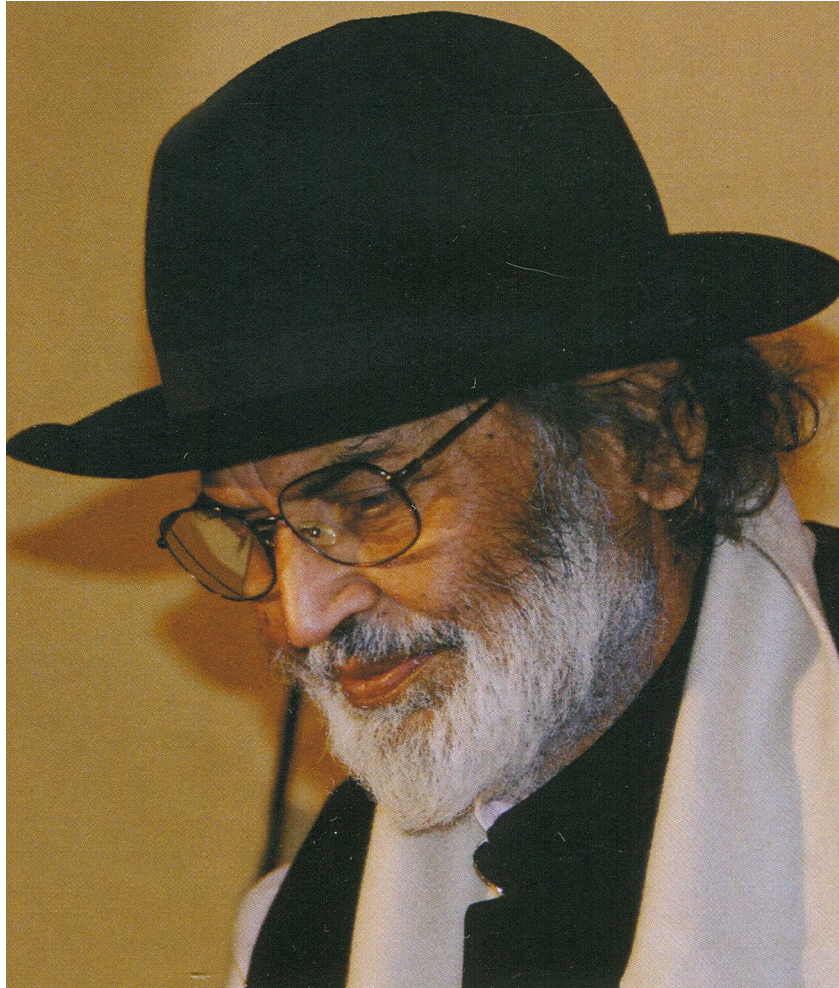

ਸਦਾ ਲਈ ਤੁਰ ਗਏ ਡਾ: ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ

ਸੁਖਵੰਤ ਹੁੰਦਲ

(1934 - 2010)

16 ਮਾਰਚ 2010 ਨੂੰ ਇਕ ਇਨਕਲਾਬੀ, ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ, ਸਾਮਰਾਜ ਵਿਰੋਧੀ, ਦੱਬੇ ਕੁਚਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜ਼ਾਲਮਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਨਿਪੜਕਤਾ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਡਾ: ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ਮਈ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਨਾਲ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਅਤੇ ਨਾਬਰਾਬਰੀ ਖਿਲਾਫ ਉੱਠਣ ਵਾਲੀ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਅਵਾਜ਼ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਤੁਰ ਜਾਣ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜਕ ਨਿਆਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਾਫਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧ, ਸੂਝਵਾਨ ਆਗੂ ਅਤੇ ਅਣਖੋਕ ਕਾਮਾ ਵਿਛੜ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇਣ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਯੋਗਦਾਨ ਦੀ ਇਹ ਸਖੇਪ ਕਹਾਣੀ ਪੇਸ਼ ਹੈ।

ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਦਾ ਜਨਮ 16 ਮਾਰਚ 1934 ਨੂੰ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੋਇਆ ਜਿੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਇਕ ਰੇਲਵੇ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਸਨ (ਉੱਝ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਹਰਿਆਣੇ ਤੋਂ ਹੈ)। ਆਗਰਾ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਬੀ ਏ ਕਰਨ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕੁੱਝ ਸਮਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਕਸਟਮਜ਼ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਕਲਰਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। 1958 ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਲਈ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰਨ ਨਿਕਲ ਪਏ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਐਮ ਏ ਕਰਨ ਬਾਅਦ ਉਹ 1963 ਵਿੱਚ ਉੱਚ-ਵਿਦਿਆ ਲਈ ਅਮਰੀਕਾ ਆਏ। ਸੰਨ 1968 ਵਿੱਚ

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਕੌਰਨਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਪੀ ਐਚ ਡੀ ਕੀਤੀ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਯੂ ਸੀ ਐੱਲ ਏ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਨ 1968 ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਹ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸੂਬੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਵਿੱਚ ਸਾਈਮਨ ਫਰੇਜ਼ਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿੱਚ ਅਧਿਆਪਕ ਆ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਬਰਨਬੀ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਲੱਗੇ। ਸਾਈਮਨ ਫਰੇਜ਼ਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਉਹ ਸੰਨ 1999 ਵਿੱਚ ਰੀਟਾਇਰ ਹੋਏ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦੇਹਾਂਤ ਤੱਕ ਉਹ ਬਰਨਬੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਹੇ।

ਜਦੋਂ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਅਮਰੀਕਾ ਆਏ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਵੀਅਤਨਾਮ ਦੀ ਜੰਗ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਪੂਰੇ ਜੋਬਨ ਉੱਤੇ ਸੀ। ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀਆਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵੀਅਤਨਾਮ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿਰੋਧੀ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਵੀ ਇਸ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸਰਗਰਮ ਹੋ ਗਏ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸਿਆਸੀ ਕਾਰਕੁੰਨ ਵਜੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸੀ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਵਾਪਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਨਕਸਲਬਾੜੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਇਸ ਲਹਿਰ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਹੋਏ ਅਤੇ ਇਸ ਲਹਿਰ ਦੇ ਤੱਕੜੇ ਸਮਰਥਕ ਬਣ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਇਸ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਰਹੇ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਕਸਲਬਾੜੀ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸਰਗਰਮ, ਇਸ ਲਹਿਰ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਨਿਆਂ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ 1970ਵਿਆਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਸਿਆਸੀਆਂ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਮੰਗ ਉੱਠਣ ਲੱਗੀ। ਸੰਨ 1973 ਵਿੱਚ ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਲੰਡਨ ਵਿੱਚ ਐਮਨਿਸਟੀ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਅਤੇ ਜਨੇਵਾ ਵਿੱਚ ਕਮਿਸ਼ਨ ਆਫ ਜੂਰਿਸਟ ਕੋਲ ਗਏ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਨੇਸ਼ਨਜ਼ ਦੇ ਹਿਊਮਨ ਰਾਈਟਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ। ਅਪ੍ਰੈਲ 2008 ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦਾ ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਹੋਈ ਇਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਨੂੰ ਭੇਜੇ ਇਕ ਸੁਨੇਹੇ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ 1973 ਦੇ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਬਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ:

(ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਬਾਰੇ) ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ “ਵੱਡੇ ਲੋਕਤੰਤਰ” ਦੀ ਮਿੱਥ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਰਹੀ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਐਮਨਿਸਟੀ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਦੇ ਲੰਡਨ ਦੇ ਦਫਤਰ ਵਿਚਲੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਕਲਕੱਤੇ ਵਿੱਚ ਸਥਿੱਤ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਫਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਆਫ ਡੈਮੋਕਰੈਟਿਕ ਰਾਈਟਸ ਅਤੇ ਲੀਗਲ ਏਡ ਕਮੇਟੀ ਵਲੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚਲੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ “ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀਆਂ” ਬਾਰੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸੂਚੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਹਿਲ ਭਰੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ 1973 ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਂਚ ਨਾਲ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਚੱਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਨੇਵਾ ਸਥਿੱਤ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਆਫ ਜੂਰਿਸਟ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ 1973 ਵਿੱਚ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਨੇਸ਼ਨਜ਼ ਦੇ ਹਿਊਮਨ ਰਾਈਟਸ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ “ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀਆਂ” ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ ਲਈ ਨੋਟਿਸ ਦੇਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਸੀ।

ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਲੰਡਨ ਸਕੂਲ ਆਫ ਇਕਨਾਮਿਕਸ ਵਿੱਚਲੇ ਆਪਣੇ ਦੋਸਤ ਕਾਮਰੇਡ ਗੌਤਮ ਅੱਪਾ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀਆਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਦੁਰਵਿਹਾਰ ਬਾਰੇ ਇਕ ਪਟੀਸ਼ਨ ਉੱਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਦੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਵਾਏ ਅਤੇ ਇਹ ਪਟੀਸ਼ਨ 15 ਅਗਸਤ 1974 ਨੂੰ ਵੈਨਕੂਵਰ ਸਥਿੱਤ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਕਾਉਂਸਲ ਜਨਰਲ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ।

24 ਜੂਨ 1975 ਨੂੰ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਮਾਂਟਰੀਅਲ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਭਾਰਤੀ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਬਾਰੇ ਹੋਏ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰੇ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ 25 ਜੂਨ 1975 ਨੂੰ ਇੰਡੀਅਨ ਪੀਪਲਜ਼ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਆਫ ਨਾਰਥ ਅਮਰੀਕਾ (ਇਪਾਨਾ) ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। ਇਤਫਾਕ ਨਾਲ ਉਸ ਹੀ ਦਿਨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਐਮਰਜੰਸੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਸਥਾਪਤ ਹੋਈ ਜਥੇਬੰਦੀ ਇਪਾਨਾ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਕਿ “ਐਮਰਜੰਸੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਉੱਪਰ ਫਾਸਿਸਟ ਡਿਕਟੇਟਰਸ਼ਿੱਪ ਦਾ ਨੋਸਿਆ ਜਾਣਾ ਹੈ।” ਮਾਂਟਰੀਅਲ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਇਪਾਨਾ ਦੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਇਕਾਈ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। 15 ਅਗਸਤ 1975 ਨੂੰ ਇਪਾਨਾ ਦੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਇਕਾਈ ਨੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੇ ਭਾਰਤੀ ਕਾਉਂਸਲੇਟ ਜਨਰਲ ਦੇ ਦਫਤਰ ਅੱਗੇ ਐਮਰਜੰਸੀ ਵਿਰੁੱਧ ਮੁਜ਼ਾਹਰਾ ਕੀਤਾ।

ਜੂਨ 1976 ਵਿੱਚ ਇਪਾਨਾ ਦੀ ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿੱਚ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਸੰਨ 1975 ਵਿੱਚ ਮਾਂਟਰੀਅਲ ਵਿੱਚ ਜੁੜੇ ਲੋਕ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਨਵੇਂ ਲੋਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਅਤੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਇਕਾਈ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਜੂਨ 1976 ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿੱਚ ਇਪਾਨਾ ਦਾ ਰਾਜਸੀ ਮਤਾ ਸੋਧ ਕੇ ਅਪਣਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਮਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਪਾਨਾ ਦਾ ਮਕਸਦ ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦੂਸਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀ “ਆਜ਼ਾਦੀ” ਲਈ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਵੱਡੇ ਜਾਗੀਰਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਪੂਜੀਪਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਲੁੱਟ ਵਿਰੁੱਧ ਚਲਦੇ ਘੋਲਾਂ ਲਈ ਹਿਮਾਇਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨਾਲ ਹੁੰਦੇ ਨਸਲੀ ਵਿਤਕਰੇ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਦੋਵੇਂ ਵੱਡੀਆਂ ਤਾਕਤਾਂ ਦੀ ਚੌਧਰ ਵਿਰੁੱਧ ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘੋਲਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨਾ ਸੀ।

ਆਪਣੇ ਪਹਿਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਇਪਾਨਾ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚਲੇ ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ। ਸੰਨ 1976 ਵਿੱਚ ਇਪਾਨਾ ਨੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੀ ਨਾਗਰਿਕ ਮੈਰੀ ਟਾਈਲਰ ਨੂੰ ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਦੌਰੇ ਉੱਤੇ ਸੱਦਿਆ। ਮੈਰੀ ਟਾਈਲਰ ਨੂੰ 1970 ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੰਜ ਸਾਲ ਭਾਰਤੀ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਿਹਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਉਸ ਨੇ “ਭਾਰਤੀ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਵਰ੍ਹੇ” ਨਾਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੀ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇਪਾਨਾ ਨੇ ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਕਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਸਿਆਸੀ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬੀ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਪਾਨਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗੀ ਐਮਰਜੰਸੀ ਵਿਰੁੱਧ ਵੀ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਂਦੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਇਕ ਸਰਗਰਮ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਕੈਨਥ

ਗੈਲਬਰਥ ਨੇ ਮਾਂਟਰੀਅਲ ਵਿੱਚ ਇਕ ਟੀ ਵੀ ਸਟੇਸ਼ਨ ਉੱਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਲਾਈ ਗਈ ਐਮਰਜੰਸੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨੇ ਸਨ। ਗੈਲਬਰਥ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦਾ ਜੁਆਬ ਦੇਣ ਲਈ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਉਸ ਟੀ ਵੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ। ਐਮਰਜੰਸੀ ਦੀ ਏਨੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਨਾਲ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਦਾ ਪਾਸਪੋਰਟ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ। ਗਾਂਧੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ ਉਹ ਚੁੱਪ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸਿਆਸੀ ਮੁੱਦਾ ਬਣਾ ਕੇ ਗਾਂਧੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗੈਰ-ਲੋਕਤੰਤਰਿਕ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ।

ਸਥਾਨਕ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ 1970ਵਿਆਂ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਇਪਾਨਾ ਦੀ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਇਕਾਈ ਨੇ ਬੀ ਸੀ ਵਿੱਚ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨੂੰ ਜਥੇਬੰਦ ਕਰਨ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਜਿੱਥੇ ਬੀ ਸੀ ਦੇ ਬਹੁਗਿਣਤੀ (80 ਫੀਸਦੀ ਦੇ ਲਗਭਗ) ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰ ਭਾਰਤੀ/ਪੰਜਾਬੀ ਪਿਛੋਕੜ ਦੇ ਸਨ, ਉੱਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾੜੀਆਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਉੱਪਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੁਰੱਖਿਆਵਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਨ। ਇਪਾਨਾ ਨੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਬਾਰੇ ਸਥਾਨਕ ਭਾਰਤੀ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਵਿੱਚ ਗੱਲਬਾਤ ਚਲਾਈ ਅਤੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਲਈ ਸਮਰਥਨ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਈ। ਸੰਨ 1978 ਵਿੱਚ ਫਾਰਮਵਰਕਰਜ਼ ਆਰਗੇਨਾਈਜ਼ਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਸੰਨ 1980 ਵਿੱਚ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਫਾਰਮ ਵਰਕਰਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਹ ਸਭ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇਪਾਨਾ ਨੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਬੇਸ਼ੱਕ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚ ਸਮਝ ਕੇ ਇਪਾਨਾ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਫਾਰਮ ਵਰਕਰਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਵਿੱਚਕਾਰ ਇਕ ਵਿੱਥ ਰੱਖੀ ਗਈ, ਪਰ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਘੋਲ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਪਾਨਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਘੋਲ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਗਈ। ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਸਮੁੱਚੀ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਮਜ਼ਦੂਰ ਜਮਾਤ ਦੇ ਘੋਲਾਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਘੋਲ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਇਕ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਵਾਲਾ ਰੋਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਨਿਭਾਇਆ ਸਗੋਂ ਉਹ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਲਾਈਆਂ ਪਿਕਟ ਲਾਈਨਾਂ ਉੱਤੇ ਖੇਤ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਨਾਲ ਮੋਢੇ ਨਾਲ ਮੋਢਾ ਜੋੜ ਕੇ ਖੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ।

ਇਸ ਹੀ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਭਾਰਤੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਨੂੰ ਨਸਲਵਾਦ ਦਾ ਬਹੁਤ ਤੀਬਰਤਾ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਇਪਾਨਾ ਨੇ ਨਸਲਵਾਦ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਵਿੱਚ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸਮਾਜ

ਦੇ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਹੋਵੇ ਪਰ ਇਸ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੇ ਕੋਲ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਹੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਸਲਵਾਦ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸੀ। ਨਤੀਜੇ ਵੱਜੋਂ 2 ਨਵੰਬਰ 1980 ਨੂੰ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਆਰਗੇਨਾਈਜੇਸ਼ਨ ਟੂ ਫਾਈਟ ਰੇਸਿਸ਼ਮ (ਬੀ ਸੀ ਓ ਐੱਫ ਆਰ) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਉੱਪਰ ਚੁਣੇ ਗਏ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਕਈ ਸਾਲ ਇਸ ਦੀ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਰਹੇ। ਇਹ ਸੰਸਥਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਛੇਤੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਅਤੇ ਵੱਡੀ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਦੀਆਂ ਅਗਾਂਹਵਧੂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਬੀ ਸੀ ਦੇ ਨਸਲਵਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਵੀਂ ਟੱਕਰ ਦਿੱਤੀ।

ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਨੇੜੇ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਪਾਨਾ ਨੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਇਆ। 1979 ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕਵੀ ਸੰਤ ਰਾਮ ਉਦਾਸੀ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਸੱਦਿਆ। ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਵਾਏ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਇਕ ਰੀਕਾਰਡ ਬਣਾਇਆ। ਉਦਾਸੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਰੀਕਾਰਡ ਸੀ। ਸੰਨ 1983 ਵਿੱਚ ਇਪਾਨਾ ਨੇ ਨਾਟਕਕਾਰ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਨੇਡਾ ਸੱਦਿਆ। ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ, ਇਪਾਨਾ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਵੱਲੋਂ ਗਾਏ ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਇਕ ਰੀਕਾਰਡ “ਛੱਟਾ ਚਾਨਣਾ ਦਾ” ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਟਕ “ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ ਤੋਂ ਸਰਹੰਦ ਤੱਕ” ਅਤੇ “ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਮੁੱਲ” ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਬਣਾਈ ਗਈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਰੀਕਾਰਡ ਹੋਈਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਦੇਖੀਏ ਜਦੋਂ ਰੀਕਾਰਡ ਕਰਨ ਦੀ ਤਕਨੋਲੋਜੀ ਅੱਜ ਵਾਂਗ ਆਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤਾਂ ਸੌਖਿਆਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਰੀਕਾਰਡ ਕਰਵਾ ਕੇ ਇਪਾਨਾ ਅਤੇ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਕੀਮਤੀ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਇਆ ਸੀ।

(ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ -1987 ਵਿੱਚ)

1980ਵਿਆਂ ਦੇ ਅੱਧ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਨਵੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਹੋਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਫਿਰਕਾਪ੍ਰਸਤ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਤਵ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਬੋਲਬਾਲਾ ਵਧਣ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਉੱਪਰ ਹਮਲੇ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਇਸ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਸੰਨ 1987 ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਇਪਾਨਾ ਨੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿੱਚ ਕਾਮਨਵੈਲਥ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਦੀ ਹੋਈ ਇਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਸਮਾਂਤਰ ਇਕ ਹੋਰ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕੀਤਾ। ਕਾਨਫਰੰਸ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਰੱਖਿਆ “ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਤਾਕਤ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਨੂੰ ਖਤਰਾ।” ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਐਮ ਪੀ ਸ਼ਹਾਬੁਦੀਨ ਨੂੰ ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਬੋਲਣ ਲਈ ਇਕ ਮੁੱਖ ਬੁਲਾਰੇ ਵੱਜੋਂ ਸੱਦਿਆ ਗਿਆ। 7 ਅਕਤੂਬਰ 1987 ਨੂੰ ਓਟਾਵਾ ਸਿਟੀਜ਼ਨ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਅਤੇ ਚਿੰਨ ਬੈਨਰਜੀ ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਛਪੇ ਇਕ ਆਰਟੀਕਲ ਵਿੱਚ ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਮੰਤਵ ਬਾਰੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ:

ਇਹ ਕਾਨਫਰੰਸ ਇਸ ਲਈ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰ, ਨਾਜ਼ਕ ਅਤੇ ਰਸਮੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਗੰਭੀਰ ਸੰਕਟ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ, ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਅਤੇ ਬੋਲੀ ਆਧਾਰਤ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਕ੍ਰਿਸਚੀਅਨ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ, ਉੱਪਰ ਹਮਲੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਾਲ ਮਈ ਵਿੱਚ ਮੇਰਠ ਵਿੱਚ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਦੀ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕੀਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਨੇ ਨਵੰਬਰ 1984 ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਬੇਰਹਿਮ ਕਤਲੇਆਮ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਇਦ ਮਾਤ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਮੇਰਠ, ਸਿਰਫ ਆਪਣੇ ਆਕਾਰ ਕਰਕੇ, ਹੀ ਉਭਰਵਾਂ ਹੈ। ਸਾਰਾ ਦੇਸ਼ ਹੀ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਵਲ ਸੇਧਿਤ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਸਾ ਦੇ ਭੰਵਰ ਵਿੱਚ ਘਿਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਅਗਲੇ ਕੁੱਝ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹਮਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਤਵ ਤਾਕਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੱਧਦੀ ਗਈ। ਦਸੰਬਰ 1992 ਵਿੱਚ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਦੇ ਢਾਹੁਣ ਦੀ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਨੌਨ-ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਇੰਡੀਅਨਜ਼ ਫਾਰ ਸੈਕੂਲਰਜ਼ਿਮ ਅਤੇ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਮੁੱਖ ਮੰਤਵ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸੰਸਥਾ ਦਾ ਨਾਂ ਸਾਊਥ ਏਸ਼ੀਅਨਜ਼ ਨੈੱਟਵਰਕ ਫਾਰ ਸੈਕੂਲਰਜ਼ਿਮ ਐਂਡ ਡੈਮੋਕਰੇਸੀ (ਸੰਸਦ) ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸਮੁੱਚਾ ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਇਸ ਦੇ ਧਿਆਨ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਸੈਕੂਲਰਜ਼ਿਮ, ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਇਨਸਾਫ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਸਮੁੱਚੇ ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਖਿੱਤੇ ਵਿੱਚ ਅਮਨ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਆਗੂ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਕਾਮੇ ਵੱਜੋਂ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਲਗਾਤਾਰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਘੱਟਗਿਣਤੀਆਂ ਅਤੇ ਆਦਿਵਾਸੀਆਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ, ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚਕਾਰ ਅਮਨ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ, ਕਸ਼ਮੀਰੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ, ਸ਼੍ਰੀ ਲੰਕਾ ਦੇ ਤਾਮਿਲ ਲੋਕਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ, ਭੂਪਾਲ ਗੈਸ ਕਾਂਡ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਅਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਬਹੁ-ਕੌਮੀ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਅਤੇ ਵਸੀਲਿਆਂ ਨੂੰ ਹੜਪਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਲਗਾਤਾਰ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਚੇਤਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮੀਟਿੰਗਾਂ, ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ, ਕਾਨਫਰੰਸਾਂ, ਫਿਲਮ ਸ਼ੋਆਂ ਆਦਿ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਦਸੰਬਰ 2002 ਵਿੱਚ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹਿੰਸਾ ਦਾ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਖੰਡਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵੱਜੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਜਾਣ ਲਈ ਵੀਜ਼ਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਕਰਨ ਡਰ ਕੇ ਝੁਕੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਸਿਆਸੀ ਮੁੱਦਾ ਬਣਾ ਕੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗੈਰ-ਜ਼ਮੂਹਰੀ ਚਿਹਰੇ ਨੂੰ ਨੰਗਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਉਤੀਸਾ ਵਿੱਚ ਹਿੰਦੂਤਵ ਤਾਕਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਕ੍ਰਿਸਚੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਉੱਪਰ ਕੀਤੇ ਹਮਲਿਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਡੱਟ ਕੇ ਅਵਾਜ਼ ਉਠਾਈ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਵੱਖ ਵੱਖ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀਆਂ ਉੱਪਰ ਲਗਾਤਾਰ ਹਮਲਿਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਮੁੱਖ ਲੜਾਈ ਫਾਸ਼ੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਨਵੰਬਰ 2008 ਵਿੱਚ ਸੰਸਦ ਵੱਲੋਂ ਭੇਜੀ ਇਕ ਈ ਮੇਲ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ:

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ, ਮਸਲਾ ਸਿਰਫ ਕ੍ਰਿਸਚੀਅਨਾਂ ਜਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਫਾਸ਼ੀ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇ ਖਤਰਨਾਕ ਵਾਧੇ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਜਿਹਨਾਂ ਫਾਸ਼ੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀ, ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਾਮਰਾਜਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਹਿਮਾਇਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੁਲੰਮ ਖੁਲੰਮ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਨੂੰ ਇਕ “ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ” ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਉੱਪਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਸੁਖਾਂਵੇਂ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਸਮਰਥਕ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਦਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਨੂੰ ਅਮਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਬਣਾਏ ਰੱਖਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਭਰਾਤਰੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਤੱਕ ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਸੀ ਮੱਤਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਅਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵੱਲ ਰੁਚਿਤ ਹੋਣ, ਉਹ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਅਤੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਦੋਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਬੰਬਾਂ ਦੇ ਟੈਸਟ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਪਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਦੌੜ ਦਾ ਖਤਰਾ ਦੇਖਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਕਤੂਬਰ 1998 ਵਿੱਚ ਸਰੀ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਵਿੱਚ “ਨਿਊਕਲੀਅਰ ਟੈਰਰ ਇਨ ਦੀ ਇਕਾਨਮੀ ਆਫ ਸਕੋਰਸਿਟੀ (ਬੁੜ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਦਹਿਸ਼ਤ)” ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਇਕ ਰੋਜ਼ਾ ਸੈਮੀਨਾਰ ਕਰਵਾਇਆ। ਇਸ ਸੈਮੀਨਾਰ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ

ਵਾਲੀ ਅਸਮਾ ਜਹਾਂਗੀਰ ਅਤੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਪੱਤਰਕਾਰ ਕੁਲਦੀਪ ਨਈਅਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਹੀ ਸਮੇਂ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ 23 ਅਕਤੂਬਰ

(ਪੂੜ ਵਿੱਚ ਖਿੜ੍ਹਿਆ ਫੁੱਲ - ਫੋਟੋ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ)

1998 ਦੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਸੰਨ ਵਿੱਚ ਦੋਸ਼ਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸੂਰੂ ਹੋਈ ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਦੌੜ ਬਾਰੇ ਇਕ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਆਰਟੀਕਲ ਲਿਖਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਲਿਖਿਆ ਕਿ “ਪ੍ਰਮਾਣੂ ਬੰਬ ਸਮੂਹਿਕ ਦਹਿਸ਼ਤ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਹਨ। ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਹੁਕਮਰਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਇਹ ਹਥਿਆਰ ਉੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਦਮਨਕਾਰੀ ਅਤੇ ਫੌਜੀ ਨਿਜ਼ਾਮਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਗੇ।” ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਸੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਖਹਿੜਾ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਵਿੱਚ ਰੁਚਿਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਸਿਰਫ ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆਈ ਖਿੱਤੇ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਬਾਰੇ ਹੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਗੋਂ ਉਹ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਜੁਲਮ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਦੇ ਰਹੇ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ ਉਹ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਫਸਟ ਨੇਸ਼ਨਲ ਲੋਕਾਂ, ਫਲਸਤੀਨੀਆਂ, ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਕਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਫਿਲਪੀਨੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘੋਲਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਹਿਮਾਇਤ ਕਰਦੇ ਰਹੇ।

ਇਕ ਸਿਆਸੀ ਕਾਰਕੁੰਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਸਾਹਿਤਕ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਵਧੀਆ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਅਤੇ ਇਕ ਨਿਪੁੰਨ ਫੋਟੋਗਰਾਫਰ ਸਨ। ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿੱਠੀਆਂ ਹੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਿੰਦੀ ਵਿੱਚ ਛੱਪ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਉਹ ਇਕ ਚੰਗੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਲੰਮਾ ਅਰਸਾ ਪਹਿਲਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਅੱਜ ਵੀ ਹਿੰਦੀ ਸਾਹਿਤ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਦਾ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ ਸੰਨ 2008 ਵਿੱਚ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਕੂਲ ਆਫ ਡਰਾਮਾ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵਾਪਸੀ ਉੱਪਰ ਆਧਾਰਤ ਇਕ ਨਾਟਕ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਖੇਡਿਆ।

ਬੇਸ਼ੱਕ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਫੋਟੋਗਰਾਫਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਫਿਰ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਖਿੱਚੀਆਂ। ਇਹ ਤਸਵੀਰਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਕਈ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦਿਖਾਈਆਂ ਗਈਆਂ। ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਫੋਟੋਗਰਾਫੀ ਨੂੰ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੇ ਇਕ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਵਰਤਦੇ ਸਨ। ਸੰਨ 2000 ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਫੋਟੋਗਰਾਫੀ ਬਾਰੇ ਲਿਖੇ ਇਕ ਆਰਟੀਕਲ - “ਸਸਪੈਂਡਿਡ ਇਨ ਟਾਈਮ ਐਂਡ ਸਪੇਸ: ਸਲਾਈਸਜ਼ ਆਫ ਲਾਈਫ” - ਵਿੱਚ ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:

ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨੀ ਅਤੇ ਫੋਟੋਗਰਾਫਰ ਦਾ ਜਨਮ ਇਕ ਹੀ ਸਮੇਂ ਹੋਇਆ - ਚਾਲੀ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ। ਜਵਾਨੀ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਸੈਂਟਰਲ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਸਟਮਜ਼ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਤਨਖਾਹ ਵਾਲੀ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਪੇਂਡੂ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਣ ਤੁਰ ਪਿਆ - ਆਪਣਾ ਦੇਸ਼ ਦੇਖਣ ਲਈ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਤੁਰਿਆ, ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਸੀ ਸਸਤਾ ਜਾਪਾਨੀ ਕੈਮਰਾ (ਸਾਇਦ ਯਾਸ਼ੀਕਾ), ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਵੱਢੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕ ਇੰਪੋਰਟਰ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਸਰਕਾਰੀ ਦਫਤਰ ਵਿੱਚ ਉਹਦੀ ਫਾਈਲ ਅੱਗੇ ਤੋਰਨ ਲਈ। ਇਹ 1958 ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ।

ਕਈ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਸਫਰ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜਿਆ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਝੋਲੇ ਵਿੱਚ ਖਿੱਚੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਦੀਆਂ 120 ਰੀਲਾਂ ਸਨ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਗਰੀਬੀ, ਜਮਾਤੀ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ, ਜ਼ਮੀਨੀ ਸੰਬੰਧਾਂ, (ਲੋਕਾਂ ਦੀ) ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਿਣ ਲਈ ਜੱਦੋਜਹਿਦ, ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਸਵੈਮਾਨ ਨਾਲ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸੂਝ ਸੀ। ਵਾਪਸ ਆ ਕੇ ਮੈਂ ਗਰੈਜੂਏਟ ਸਕੂਲ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਪਿਆ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਰ ਲੰਮੇ ਕੈਰੀਅਰ ਦੇ ਰਾਹ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਪਰ ਕਦੇ ਵੀ ਕੈਮਰੇ ਨੇ ਮੇਰਾ ਸਾਥ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ। ਪਿਛਲੇ ਬਤਾਲੀ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਮੈਂ ਸਮਾਜਕ

ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਟੁਕੜੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਕੁਦਰਤ ਅਤੇ ਨਿਰਜੀਵ ਵਸਤਾਂ ਦੀਆਂ ਫੋਟੋਆਂ ਵੀ ਖਿੱਚੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਹ ਲੋਕ ਹੀ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸਮਾਜਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ, ਜਿਹੜੇ ਮੇਰੀ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਮਾਜ ਵਿਗਿਆਨ ਵਾਂਗ, ਫੋਟੋਗਰਾਫੀ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਸਮਝਣ, ਇਸ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਸਮਝ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਜਿੱਚ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਚਾਈ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕਿ ਮੈਂ ਫੋਟੋਗਰਾਫੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਰਸਮੀ ਸਿਖਲਾਈ ਨਹੀਂ ਲਈ, ਮੈਂ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਸਾਧਨ ਵੱਜੋਂ ਅਸਰਦਾਇਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤ ਸਕਿਆ ਹਾਂ।

ਅਕਾਦਮਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੰਨ 1973 ਵਿੱਚ ਕੈਥਲੀਨ ਗੋ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲਕੇ 469 ਸਫੇ ਦੀ ਕਿਤਾਬ “ਇੰਪੀਰੀਅਲਿਜ਼ਮ ਐਂਡ ਰੈਵੋਲੂਸ਼ਨ ਇਨ ਸਾਊਥ ਏਸ਼ੀਆ” ਸੰਪਾਦਤ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਦੱਖਣੀ ਏਸ਼ੀਆ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਖਿੱਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀਆਂ, ਲੇਖਕਾਂ, ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਸੰਪਾਦਕਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬੇਸ਼ੱਕ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਖਰੇਵੇਂ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਕਸਵਾਦੀ ਨਜ਼ਰੀਏ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਮਾਜਕ ਤਬਦੀਲੀ ਲਈ ਵਚਨਬੱਧ ਹਨ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਛਪੇ ਆਪਣੇ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਆਮਦ ਅਤੇ ਅਸਰਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਲੇਖ ਦਾ ਸਿਰਲੇਖ ਹੈ: “ਦੀ ਗਰੀਨ ਰੈਵੋਲੂਸ਼ਨ ਇਨ ਇੰਡੀਆ: ਪ੍ਰੀਲੂਡ ਟੂ ਰੈੱਡ ਵੰਨ?” ਭਾਵ “ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਹਰਾ ਇਨਕਲਾਬ: ਲਾਲ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ?”। ਇਸ ਲੇਖ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ‘ਤੇ ਟਿੱਪਣੀ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਕਿ “ਜੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵੱਜੋਂ ਕਹਿਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੇਂਡੂ ਭਾਰਤ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਥਿਤੀ ਇੱਕ ਹਦਵਾਣੇ ਵਰਗੀ ਹੈ - ਬਾਹਰੋਂ ਹਰਾ ਅਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਲਾਲ। ਕੀ ਹਦਵਾਣਾ ਸੜ ਕੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਫੱਟ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਲਾਲੀ ਅੰਜਾਈ ਜਾਵੇਗੀ ਜਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹੀ ਸਮੇਂ ਕੱਟ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਇਹ ਗੱਲ ਅਸਰਦਾਇਕ ਖੱਬੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿੱਪ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਆਸਾਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤੇ ਆਸ਼ਾਜਨਕ ਨਹੀਂ।”

1984-87 ਵਿਚਕਾਰ ਓਰਲ ਹਿਸਟਰੀ ਦੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਅਧੀਨ ਉਹਨਾਂ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਵੀਹ ਕੁ ਮੋਢੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕੈਨੇਡੀਅਨਾਂ ਨਾਲ ਇੰਟਰਵਿਊਆਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਕੈਨੇਡੀਅਨ 1912-1938 ਵਿਚਕਾਰ ਕੈਨੇਡਾ ਆਏ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਡਾ: ਡੀ ਪੀ ਪਾਂਡੀਆ, ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਕੈਨੇਡੀਅਨ, ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਹਾਲ, ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ ਵਰਗੇ ਜਾਣੇ ਪਛਾਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਕੀਤੀਆਂ ਇੰਟਰਵਿਊਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਇੰਟਰਵਿਊਆਂ ਦੀਆਂ 62 ਚੀਲਾਂ ਸਾਈਮਨ ਫਰੇਜ਼ਰ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀਆਂ ਆਰਕਾਈਵਜ਼ ਵਿੱਚ ਰੱਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਡਿਜੀਟਲਾਈਜ਼ਡ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆਨ ਲਾਈਨ ਵੀ ਸੁਣੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਇਹ ਉਪਰਾਲਾ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਇੱਕ ਕੀਮਤੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ।

ਸੰਨ 2005 ਵਿੱਚ ਕਰਿਟੀਕਲ ਏਸ਼ੀਅਨ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਨਾਮੀ ਜਰਨਲ ਨੇ ਚੀਨ ਬਾਰੇ ਮਾਰਟਿਨ ਹਾਰਟ-ਲੈਂਡਸਬਰਗ ਅਤੇ ਪਾਲ ਬਰਕਿੱਟ ਦੀ ਲਿਖੀ ਕਿਤਾਬ “ਚਾਈਨਾ ਅਤੇ ਸੋਸ਼ਲਿਜ਼ਮ” ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਰਾਉਂਡ ਟੇਬਲ ਕਰਵਾਇਆ। ਸੰਨ 2007 ਵਿੱਚ ਇਸ ਰਾਉਂਡਟੇਬਲ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਪੇਪਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ “ਕਰਿਟੀਕਲ ਪਰਸਪੈਕਟਿਵ ਆਨ ਚਾਈਨਾ’ਜ਼ ਇਕਨਾਮਿਕ ਟਰਾਂਸਫਰਮੇਸ਼ਨ” ਨਾਂ ਅਧੀਨ ਛਾਪਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਲਿਖਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਜਰਨਲ ਦੇ ਐਡੀਟੋਰੀਅਲ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ। ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਇਸ ਸਮੇਂ ਜੋ ਕੁੱਝ ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਵਾਪਰਿਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਤੇ ਪੜ੍ਹਨਯੋਗ ਕਿਤਾਬ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਦੀ ਜਾਣ ਪਛਾਣ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਰਾਉਂਡਟੇਬਲ ਵਿੱਚ ਛਪੇ ਪਰਚਿਆਂ ਉੱਪਰ ਅਹਿਮ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਉੱਥੇ ਇਹਨਾਂ ਪਰਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਛਪੀ ਬਹਿਸ ਨੂੰ ਵਿਸਤਾਰ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਜੋ ਕੁੱਝ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਇਨਕਲਾਬ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚੀਨ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰੋਲੇਤਾਰੀਆਂ ਦੀ ਡਿਕਟੇਟਰਸ਼ਿੱਪ ਅਧੀਨ ਚੱਲਦੇ ਰਹੇ ਲੰਮੇ ਜਮਾਤੀ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬੁਰਜੁਆਜ਼ੀ ਧਿਰ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਹੈ।

ਬੇਸ਼ੱਕ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਇੱਕ ਵਧੀਆ ਲੇਖਕ ਸਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਲਿਖਣ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਲਾਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕਈ ਜਾਣੂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਲਿਖਣ ਵੱਲ ਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਉਹ ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਨਹੀਂ ਪਰਤੇ। ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਦਾ ਸੱਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਿਆਸੀ ਜੱਦੋਜਹਿਦ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਸੰਨ 1987 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਮੰਚ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਇੱਕ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਬੋਲਦਿਆਂ ਉਹਨਾਂ ਕਿਹਾ ਸੀ:

... ਇਹ ਭਰਮ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ - ਕਈ ਵਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ - ਕਿ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਲਿਖਤ ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਬਦਲ ਦਿਆਂਗੇ। ਸਮਾਜ ਦਾ ਜੋ ਢਾਂਚਾ ਹੈ, ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਜੋ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਹਨ ਉਹ ਲਿਖਤ ਨਾਲ ਬਦਲ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ ਸਾਨੂੰ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਭਰਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਛੋਟੇ ਜਾਂ ਵੱਡੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ। ਲੇਖਕ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਂਤਰਿਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਜੋ ਸੰਘਰਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ, ਉਹਨਾਂ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਇਸ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਰਦ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਲੇਖਕ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁੱਲ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਚੰਗਾ ਸਾਹਿਤ ਲਿਖ ਲਵੋ, ਉਸ ਦਾ ਮੁੱਲ ਤਾਂ ਹੀ ਪਵੇਗਾ ਜੇ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਵੇਗਾ। ... ਸਾਥੀਓਂ ਦੇਸਤੋਂ ਇਹ ਹੀ ਕਹਿਣਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਲੋਕ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਕਰਕੇ ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਸੋਚੀਏ ਕਿ ਸਾਹਿਤ ਨਾਲ ਸਮਾਜ ਬਦਲ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਵੇਗਾ ਨਹੀਂ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸਮਾਜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸਵਾਲਾਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਲੇਖਕ ਨਹੀਂ ਜੁੜਦਾ ਤਾਂ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਮੁੱਲ ਘੱਟ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸਦਕਾ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਲਿਖਣ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਿਆਸੀ ਜਥੇਬੰਦਕ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਸਮਾਜ ਦੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਹੇ। ਉਹ ਪੂਰੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਅਤੇ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਨਾਲ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿੱਚ

ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਬਣਦਾ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਸਮਾਜ ਦੀ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਅਤੇ ਲੁੱਟ ਖਸ਼ੂਟ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਅਮਲ ਨਾਲ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਹੱਕ ਅਤੇ ਸੱਚ ਦੀ ਲੜਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸੰਗੀ-ਸਾਥੀ ਰਹੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਤੁਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ਮਈ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੱਚ ਅਤੇ ਹੱਕ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਬਣੀ ਰਹੇਗੀ। ●

(ਤਿੰਨ ਸਿਆਣੇ - ਫੋਟੋ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ)

ਨੋਟ:

* ਇਹ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਲਈ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ (ਚਿੰਨ ਬੈਨਰਜੀ, ਹਰਿੰਦਰ ਮਾਹਿਲ, ਰਾਜ ਚੌਹਾਨ, ਦਯਾ ਵਰਮਾ, ਵਿਨੋਦ ਮੁਭੇ, ਚਰਨ ਗਿੱਲ) ਵਲੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ, ਸਾਧੂ ਅਤੇ ਸੁਖਵੰਤ ਹੁੰਦਲ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ “ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਸੌ ਵਰ੍ਹੇ” (2000) ਵਿੱਚ ਇਪਾਨਾ ਬਾਰੇ ਲਿਖੇ ਰੇਖਾ ਚਿੱਤਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕ ਮੰਚ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀ ਕਿਤਾਬ “ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ” (1987), ਪਿਛਲੇ ਕੁੱਝ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਹਰੀ ਸ਼ਰਮਾ ਵੱਲੋਂ ਸੰਸਦ ਦੀ ਈ-ਮੇਲ ਲਿਸਟ ਨੂੰ ਭੇਜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਈ-ਮੇਲਾਂ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਰਸਾਲਿਆਂ (ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ) ਵਿੱਚ ਛਪੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

* ਇਹ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਤਨ ਦੇ ਜਨਵਰੀ - ਜੂਨ 2010 ਦੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਛਪਿਆ ਸੀ।